

Poolse verkiezingen worden belangrijke graadmeter Polen, een Europese grootmacht in wording?

IVO VAN DE WIJDEVEN

Op 15 oktober trekken de Polen naar de stembus, en de binnen- én buitenlandse inzet van die verkiezingen kan amper overschat worden. Sinds de Russische inval in Oekraïne neemt Polen niet alleen een bijzonder prominente plek in op het Europese toneel, de conservatieve en migratie-kritische koers van de regerende PiS-partij bracht het land ook al regelmatig op ramkoers met de EU. Of Polen echt een Europese grootmacht wordt, zal bij de verkiezingen bepaald worden.

Hoezo, een 'nieuwe' grootmacht, zal het bij de huidige Poolse regering ongetwijfeld klinken. In de hoedanigheid van het Pools-Litouwse Gemenebest was Polen tussen 1569 en 1772 immers al de baas in het oosten van Europa en maakte het zijn burens knap lastig. Aan het begin van de zeventiende eeuw veroverden de Polen zelfs het Kremlin in Moskou. Uiteindelijk delfden ze het onderspit toen hun buurlanden eind achttiende eeuw samenspannen en het land in drie Poolse Delingen van de kaart veegden. In 1939 deden Hitler en Stalin dat met het Molotov-Ribbentroppact nog eens dunnetjes over. Volgens de Polen nemen ze nu, na een langdurige gedwongen afwezigheid, hun rechtmatige plek opnieuw in. Polen heeft al een van de sterkste legers binnen de Europese Unie, en dat zal de komende jaren alleen nog maar sterker worden. In Warschau wil men de defensie-uitgaven in snel tempo verhogen van 2,4 naar maar liefst 5 procent van het bbp. En dat terwijl de meeste andere landen in Europa – Nederland en Duitsland inclusief – moeite hebben om te voldoen aan de NAVO-norm van 2 procent. De Poolse regering wil het aantal soldaten in het leger tegen 2035 verdubbelen naar 300.000. Premier Mateusz

◀ **Jaroslav Kaczyński**
vice-premier en leider van
de regerende partij Wet en
Rechtvaardigheid (PiS)
Foto © dpa

Morawiecki verklaarde op 11 november 2022 – de Poolse Onafhankelijkheidsdag – dat het Poolse leger “zo machtig moet zijn dat het vanwege zijn kracht niet hoeft te vechten”.

Winkelwoede

Er wordt weleens lacherig gezegd dat een vijfde van de Poolse strijdkrachten bestaat uit een in 2017 in het leven geroepen ‘Territoriale Defensiemacht’, bestaande uit reservisten met een basistraining en opfriscursussen, maar de Oekraïners laten zien hoe

“ Het Poolse boodschappenlijstje omvatte 180 tanks, 200 pantserhouwitsers en 48 gevechtsvliegtuigen. Op langere termijn volgen nog eens honderden tanks en pantserhouwitsers ”

effectief die kunnen zijn met moderne antitankraketten. Poolse jongemannen staan in de rij om de training te kunnen volgen. Het helpt dat de Poolse regering hen een beeld van de Poolse geschiedenis voorschotelt waarin de dappere Polen altijd heldhaftig hun eigen vrijheid hebben bevochten, van de Poolse Delingen tot de val van het IJzeren Gordijn in 1989. De Polen hebben gezien hoe Amerikaanse HIMARS-raketartillerie het Oekraïense leger in staat stelde om tot de tegenaanval over te gaan. Daarom hebben ze 218 stuks van een vergelijkbaar Zuid-Koreaans systeem besteld. Waarom in Zuid-Korea en niet in de Verenigde Staten? Warschau heeft haast en Seoel kan snel leveren. Het Poolse boodschappenlijstje omvatte verder 180 tanks, 200 pantserhouwitsers en 48 gevechtsvliegtuigen. Op langere termijn volgen nog eens honderden tanks en

pantserhouwitsers. En dan worden eindelijk ook de 250 Amerikaanse tanks geleverd die Polen bestelde als vervanging van de 240 tanks uit de Sovjettijd die ze naar Oekraïne hebben gestuurd. Militaire experts zetten wel vraagtekens bij het nut en de noodzaak van zulke gigantische investeringen. Het is daarbij ook de vraag waar de Poolse regering de miljarden vandaan denkt te halen om deze winkelwoede mee te financieren. De aankopen staan niet in verhouding tot de economische cijfers. De Poolse economie heeft de coronapandemie, de oorlog in Oekraïne en alles wat daarmee samenhangt vooralsnog goed doorstaan, maar de militaire uitbreidingsplannen zullen zeker grote impact op de staatskas hebben. Critici stellen dat regeringspartij PiS vooral de kiezer in het achterhoofd heeft bij het aankondigen van de plannen. Met de oorlog in buurland Oekraïne maken veel Polen zich zorgen over de veiligheid van hun land. Fors inzetten op verdediging tegen de dreiging vanuit Rusland moet ervoor zorgen dat PiS voorop blijft lopen in de opiniepeilingen.

Vluchtelingen

In de wandelgangen van het Pentagon is intussen te horen dat Polen langzaam maar zeker de plek inneemt van Duitsland als belangrijkste Amerikaanse bondgenoot op het Europese vasteland. De Duitsers debatteren eindeloos over de details van de door kanselier Olaf Scholz aangekondigde Zeitenwende en ze twijfelden lang over de levering van zware wapens aan Oekraïne. De Polen maken er werk van. Het was een welbewuste keuze van de Amerikaanse president Joe Biden om zijn twee grote Europese toespraken sinds de Russische inval in Oekraïne, in Krakau en Warschau te houden. De internationale status van Polen heeft onmiskenbaar een boost gekregen sinds het Russische leger op 24 februari 2022 Oekraïne binnenviel. Polen is binnen de EU en de NAVO een van de belangrijkste pleitbezorgers voor militaire steun aan het

▼ Poolse reservist op oefening. Foto © comcam

belegerde buurland en ook de voornaamste route voor wapenleveringen Zelf leverde het land voor miljarden euro's aan wapentuig. In november vorig jaar kwamen er zelfs twee Polen om het leven toen een afgezwaaide Oekraïense luchtdoelraket insloeg op Poolse bodem. Daarnaast hebben de Polen sinds februari ook het leeuwendeel van de miljoenen Oekraïense vluchtelingen met open armen opgevangen. Volgens UNICEF verblijven er momenteel bijna 1,4 miljoen Oekraïense vluchtelingen in het 38 miljoen inwoners tellende Polen. Met de steun aan Oekraïne heeft het land in de rest van Europa ongetwijfeld goodwill teruggewonnen.

Politieke houdgreep

Sinds de PiS in 2015 aan de macht kwam was veel van die goodwill verspeeld. De partij heeft Polen in een politieke houdgreep. De PiS levert de premier, de president en is verreweg de grootste in een coalitie met vier rechtse splinterpartijen. Dit nationalistische conservatief-katholieke 'Verenigd Rechts' beschikt over een meerderheid in het Poolse parlement, de Sejm, alleen de senaat ontglipte het blok in 2019 nipt. De PiS heeft die stevige greep op de Poolse politiek gebruikt om het land om te vormen naar het eigen ideaalbeeld. Grote katholieke gezinnen vormen daarin de hoeksteen van de samenleving. Zij kunnen rekenen op flinke belastingvoordelen. Ondertussen is abortuswetgeving aangescherpt en zijn de rechten van de LHBT-gemeenschap ingeperkt. Het is een beleid dat ook op instemming kan rekenen van de invloedrijke Radio Maryja, de spreekbuis van de alomtegenwoordige conservatief-katholieke priesters. Door het opkopen of sluiten van kritische kanalen klinkt het geluid van de regering in andere media veel harder door dan dat van de oppositie.

Burgerplatform

De Poolse regering heeft zich de voorbije jaren de woede van de Europese Unie op de hals gehaald met verwoede pogingen om de rechtsstaat uit te hollen met omstreden hervormingen. Volgens de PiS zijn die nodig om eindelijk af te rekenen met de erfenis van de communistische Volksrepubliek, maar in de praktijk probeert de partij ook de rechterlijke macht in handen te krijgen. De Europese Commissie eist dat de Poolse regering op haar schreden terugkeert. Tot het zover is, hoeft Polen niet te rekenen op tientallen miljarden euro's aan EU-subsidies die voor het land zijn gereserveerd. De PiS mag dan in het buitenland controversieel zijn, in eigen land is de partij ondanks de overduidelijke erosie van het democratisch bestel nog steeds buitengewoon populair. De traditionele achterban – veelal conservatieve Polen die buiten Warschau en de andere grote steden wonen – steunt de PiS door dik en dun. Zij zien hun ideeën bevestigd door de partij én profiteren van de ruimhartige overheidssubsidies. Op 15 oktober gaan de Polen naar de stembus om de Sejm en de senaat te kiezen. De PiS heeft in opiniepeilingen al jaren een comfortabele voorsprong op het sociaal-liberale Burgerplatform, de grootste oppositiepartij onder leiding van Donald Tusk. Hijzelf was al premier van 2007 tot 2014 en schopte het daarna tot voorzitter

van de Europese Raad. Met zijn pro-Europese Burgerplatform staat hij diametraal tegenover de PiS. Om een kans te maken in de aanstaande verkiezingen werkt Tusk achter de schermen hard aan de vorming van een eigen coalitie. Zelfs als dat lukt, is het echter niet zeker of de winst binnen bereik is.

Pragmatici

Toch rommelt het intussen, als gevolg van de oorlog in Oekraïne, ook binnen Verenigd Rechts. President Andrej Duda wil in deze onzekere tijden het Poolse lidmaatschap van de EU en – vooral – de NAVO niet in de waagschaal leggen. Terwijl Russische tanks zich eind 2021 samentrokken aan de grens met Oekraïne gebruikte de president zijn vetorecht om de sluiting van de enige onafhankelijke tv-zender van betekenis tegen te houden. TVN is in handen van het Amerikaanse Discovery, en vanuit Washington en Brussel klonk scherpe kritiek op de voorgenomen sluiting. Vorig jaar hield Duda tot twee keer toe wetgeving tegen waarmee de regering onderwijsinspecteurs verregaande middelen in handen wilde geven "om kinderen te beschermen tegen morele corruptie", in het bijzonder het LHBT-virus". Duda en andere pragmatici binnen de PiS kijken naar de stijgende inflatie, de olopemde staatsschuld en de dreigende recessie, en zijn van mening dat Polen de EU-subsidies eigenlijk niet kan missen.

Het land mag dan wel grote buur Duitsland in landoppervlakte bijna evenaren en het in militair opzicht voorbij willen streven, het Poolse bbp van bijna 596 miljard euro steekt nog altijd schrill af bij het Duitse BBP van 3367 miljard euro. Als de Poolse regering geen water bij de wijn doet, zal de Europese Commissie zeker niet snel over de brug komen met het broodnodige geld. Dan wordt het voor de PiS lastiger om geschenken uit te delen aan de achterban. Dát baart de pragmatici zorgen.

“ Het was een welbewuste keuze van VS-president Joe Biden om zijn twee grote Europese toespraken sinds de Russische inval in Oekraïne in Krakau en Warschau te houden ”

Herstelbetalingen

Partijleider en andere hardliners binnen de PiS willen echter van geen wijken weten. Duda's acties vielen dan ook niet goed bij Kaczyński. Hij is formeel slechts vicepremier, maar heeft al sinds jaar en dag alle touwtjes in handen. Zo heeft Kaczyński zelf Duda en Morawiecki als kandidaten voor het presidents- en premierschap uitgekozen. Tot voor kort volgde Duda dan ook altijd trouw de PiS-partijlijn, ook al staat hij officieel boven de partijen. Volgens Kaczyński wordt Polen niet alleen bedreigd vanuit Moskou, maar ook vanuit Brussel. "Als de Europese Commissie ons met de rug tegen de muur duwt, hebben we geen andere keus dan terug te schieten met alles wat we hebben", aldus de Poolse vicepremier. Duitsland is Kaczyński's kop van Jut. Verslaafd aan Russisch gas

▲ De Amerikaanse president Joe Biden (links) ontmoet de Poolse president Andrzej Duda in het presidentiële paleis in Warschau.
Foto © UPI/Alamy Live News

hebben de Duitsers veel te lang hun oren laten hangen naar Poetin. En toen eindelijk de schellen van hun ogen waren gevallen, waren ze veel te traag met wapenleveringen aan Oekraïne. Bovendien hebben de Duitsers volgens PiS-hardliners een ereschuld in te lossen vanwege de misdaden die nazi's tijdens de Tweede Wereldoorlog hebben begaan op Poolse grondgebied. In Polen is men het Molotov-Ribbentropact absoluut niet vergeten. Om daar electoraal op in te spelen, eisen PiS-politici steevast Duitse herstelbetalingen wanneer er Poolse verkiezingen op til zijn. Ook al is die kwestie al in de jaren vijftig juridisch afgedaan. In zijn verkiezingsretoriek gaat Kaczyński echter nog een stap verder. Volgens hem misbruikt Berlijn de EU voor een nieuwe poging om de Polen onder de duim te houden. Ditmaal niet met tanks, maar met bureaucratie. Tusk zou klaarstaan om het land over te leveren aan buitenlandse overheersing. Het zou de oppositieleider niet uitmaken of dat nu de Duitsers of de Russen zijn. Daarom moet een in mei ingestelde commissie onderzoeken of hooggeplaatste overheidsfunctionarissen in de periode van 2007 tot 2022 onder Russische invloed ten nadele van Polen hebben gehandeld. Vanuit Brussel kreeg de Poolse regering daarop meteen weer een inbreukprocedure aan de broek omdat dit het democratische proces verstoort.

Wie er nog aan twijfelt dat die commissie bedoeld is om Tusk zwart te maken, kan de door de Poolse staatstelevisie uitgezonden documentaire 'Reset' bekijken. Daarin wordt onder meer betoogd dat Tusk als premier onder één hoedje speelde met Poetin om de plaatsing van een Amerikaans raket-schild in Polen te voorkomen en zo de landsverdediging willens en wetens te verzwakken.

Heldenverhaal

Volgens Kaczyński is Tusk linksom of rechtsom slechts een willoze marionet van boze bui-

tenlandse machten. Dat klinkt als een bizarre complottheorie, maar bij de PiS-achterban gaat het erin als koek. Dat komt doordat het naadloos past in het beeld dat de huidige regering heeft neergezet van de Poolse geschiedenis. Want ook die probeert de PiS naar zijn hand te zetten. In 2018 baarde de Poolse regering opzien in internationale media met een 'Holocaust-wet' die het gebruik van de term 'Poolse vernietigingskampen' strafbaar stelde. Het waren immers de nazi's die verantwoordelijk waren voor de Holocaust en niet de dappere Polen, aldus Kaczyński en de zijnen. In de officiële lezing waren er in de Tweede Wereldoorlog geen collaborateurs. Door felle internationale kritiek op dit schoonvegen van het historische straatje zag de PiS zich genoodzaakt om het omstreden amendement op de wet op het Instituut voor Nationale Herinnering terug te draaien. Eigenlijk wilde de Poolse regering hiermee vooral in eigen land een punt maken: afwijken van de 'officiële' versie van het Poolse verleden is ongewenst en kan rekenen op tegenmaatregelen. In die selectieve versie zijn de Polen zowel slachtoffers als helden.

Voor de Tweede Wereldoorlog is een heldenverhaal met de Polen als martelaars van Europa, die zich met ware doodsverachting verzetten tegen de Duitse en Russische bezetters. Volgens Kaczyński is het voor de Polen zaak dat te blijven doen. Maar met die opstelling zal Polen in de Europese Unie zeker geen leidende rol gaan spelen, ook al is het Poolse leger nog zo groot. Als Tusk een verkiezingsoverwinning in de wacht sleept, zal dat anders zijn. Maar daar ziet het vooralsnog niet naar uit. Kaczyński's verhaal staat als een huis. De Polen zullen dit najaar in het stemhokje bepalen of hun land echt zal uitgroeien tot een Europese grootmacht

□

Dit artikel werd eerder ook al gepubliceerd in het Nederlandse magazine Maarten!.